

Радько Оксана. Национально-культурные элементы в семантической структуре индивидуально-авторских прилагательных. Рассмотрены авторские прилагательные новообразования в аспекте национальной ментальности. Проанализированы национально-культурные элементы семантики индивидуально-авторских прилагательных на примере украинской поэзии XX–XXI вв. Внимание сфокусировано на украинских культурных концептах *дума, мысль, воля, судьба, зло, сердце, душа* как квантах национально-культурного сознания украинцев и на словах-символах как репрезентантах этнического мировосприятия украинского народа. Описаны индивидуально-авторские прилагательные, сконструированные на основе традиционных для языка устного народного творчества лексических единиц – фольклоризмов различных тематических групп. На основе лексико-семантического анализа авторских адъективов прослежены пути реализации семантических оттенков прилагательных, содержащих в своей структуре национально-культурный компонент.

Ключевые слова: новообразования прилагательных, национально-культурный компонент, украинская поэзия XX–XXI вв., менталитет, слово-символ, концепт.

Radko Oksana. National and Cultural Component in the Semantic Structure of Individually and Authorial Adjectives. Author new formations of adjective are considered in the aspect of national mentality. National and cultural component are analysed in the semantic structure of individually and authorial adjectives on the example of the Ukrainian poetry of the XX–XXI age. Focused on the Ukrainian cultural concepts «*duma*», *opinion, will, fate, disaster, heart, soul* as quantum of national cultural consciousness Ukrainian and symbols as representative of the ethnic outlook of the Ukrainian people. Described the individually and authorial adjectives, constructed on the basis from the traditional language of oral folklore lexical items – folklorism different thematic groups. Based on lexical-semantic analysis of authorial adjectives traced the paths of semantic shades adjectives containing in the structure of national-cultural component.

Key words: new formations of adjective, national and cultural component, Ukrainian poetry of XX–XXI age, mentality, word-character, concept.

Стаття надійшла до редколегії
23.07.2013 р.

УДК 81'373.421:001.4+244

Іванна Ворона

Функції термінологічних синонімів у текстах проповідей

Одним із важливих аспектів функціонального підходу до вивчення церковної проповіді є з'ясування ролі термінологічних синонімів та перифраз. Вони служать для реалізації функції впливу проповідника на прихожан за допомогою вдало підібраних стилістичних прийомів. У статті узагальнено погляди вчених щодо функцій синонімів у мові; з'ясовано особливості функцій церковно-релігійних термінів-синонімів і перифраз у текстах проповідей.

Ключові слова: проповідь, синоніми, функції синонімів, функція уточнення, функція заміщення, перифраз, стилістична функція перифраза.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мова проповідей – малодосліджене явище, що викликає безсумнівний інтерес. У мовознавстві вона розглядається лише в окремих аспектах: вивчення проблеми культури мови (З. Куньч [3]), дослідження сакральної лексики (С. Гарбуз [2]) або мовностилістичних особливостей проповідей окремо взятого священнослужителя (І. Павлова [6; 7], О. Петришина [9]). **Актуальність** нашої розвідки полягає в тому, що в українському мовознавстві відсутнє системне дослідження функцій церковно-релігійних термінів-синонімів у текстах проповідей.

Мета статті – установити особливості функцій термінологічних синонімів і перифраз у проповідях. Досягнення цього можливе завдяки розв'язанню таких **завдань**: узагальнити погляди вчених щодо функцій синонімів у мові, з'ясувати особливості функцій церковно-релігійних термінів-синонімів і перифраз у текстах казань.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для визначення ролі термінологічних синонімів у проповідях потрібно звернути значну увагу й на

функції синонімів узагалі. О. Тараненко зазначає, що існування великої кількості синонімів спричинено виконанням різних «функцій семантичного та стилістичного характеру, які й доцільно брати до уваги для адекватного визначення суті синонімії серед різних типів семантичної близькості і встановлення синонімії» [10, с. 585]. На думку вченого, існує чотири функції синонімів: 1) семантичного добору слова з низки можливих для уточнення, виділення різноманітних відтінків із метою адекватного позначення поняття; 2) стилістичного добору слова з ряду можливих із метою адекватного оформлення в стильовому й оцінному планах позначення відповідного поняття; 3) підсилення семантичної та емоційно-експресивної характеристики поняття через нанизування слів; 4) заміна слова задля уникнення повторень в одному контексті тих самих одиниць [10, с. 585].

Лінгвісти неоднозначно трактують питання про функції синонімів. Більшість дослідників (Л. Булаховський, Р. Будагов, В. Ключова, М. Шанський, А. Євгенєва, Л. Лисиченко) виділяють дві основні функції синонімів у мові – уточнення й стилістичну [5]. Р. Будагов вважає, що «основна функція синонімів може бути названа диференціюючою, уточнюючою» [1, с. 60]. Функція уточнення властива насамперед семантичним синонімам, які відрізняються мірою виявлення певної властивості або відтінками в самому значенні. Стилiстичну функцію виконують стилістичні синоніми, адже коли зіставляються стилістично нейтральні та книжні слова, то єдина відмінність між ними полягає в різній стильовій характеристиці [4, с. 77]. Л. Новиков, вивчаючи мовні одиниці з погляду функціонування, відзначає, що синоніми реалізують «у контексті функції заміщення, уточнення й стилістичного протиставлення» [5, с. 23]. Але існують також інші погляди. На думку М. Палевської, синоніми, відрізняючись відтінками значень і стилістичною забарвленістю, виконують у мові значно більше функцій: «сприяють точності і ясності висловлювання, фонетично урізноманітнюють мову, обумовлюють різноманітність і багатство стилів усного та писемного мовлення» [8, с. 64]. Узагальнюючи проаналізований матеріал, ми вважаємо, що синоніми в мові виконують дві основні функції – уточнення та заміщення, а інші (функція синонімічного протиставлення, стилістична, оцінна) – похідні від них і залежать від контексту.

У церковній проповіді терміни-синоніми теж використовуються з різною метою. Виконуваними ними функції допомагають реалізації загальної мети церковно-релігійної сфери – «навернути до віри чи утвердити її, діючи словом точним, зрозумілим, переконливим, створюючи розгорнуті образні картини релігійної дійсності» [6, с. 117]. Як і у світському мовленні, у проповіді синоніми виконують важливі функції уточнення, підсилення, заміщення, оцінки. Синоніми, називаючи одне поняття, надають проповіднику широкі можливості вибору для урізноманітнення тексту.

Основна функція синонімів – уточнення, особливо якщо проповідник використовує запозичені, малозрозумілі прихожанам терміни, то досить часто він подає ще й загальнозрозумілий синонім: <...> ми маємо ласку божу приймати для освячення і спасіння наших душ живого Ісуса **Христа у Пресвятій Тайні Євхаристії – у святому Причасті** [Кияк, с. 41]; Малахія називає **Предтечу ангелом, тобто вісником** [ПФ II, с. 54]; **З тієї причини не треба в час Св. Літургії молитися на чотках (вервиці), чи читати приватні молитви з молитовника** [Нагаєвський, с. 141]; **Коли ж прийшов Месія, тобто Христос – Єдинородний Син Божий, вони Його не прийняли** [ПФ I, с. 172]. Часто проповідник поряд із офіційними церковними назвами християнських свят уживає їх усталені народнорозмовні відповідники, підкреслюючи національну самобутність і колорит відзначення того чи іншого християнського свята: **Заборонені часи, в яких не дозволено справляти весіль і забав, це <...> також загальниці, що сліднують від Різдва Христового аж до свята Богоявлення, або Йордану** [СМ, с. 330]; **А особливо нам ця молитва дорога в сам празник Зіслання Святого Духа, чи, як у нас в Україні називаємо, П'ятдесятниці, або Зелені свята, який ми обходимо сьогодні** [Кияк, с. 196]; **Пасха, себто Христове Воскресіння, стала, отже, серцем та істотою християнства** [Свищук, с. 50]; **Свята Православна Церква <...> відзначає службу Великодня (Пасхи) особливими урочистими обрядами й священнодіями** [ПЄ, с. 54]; **Навечір'я Різдва Христового, Святий вечір строгим цілоденним постом завершило різдвяний піст – Пилипівку** [Кияк, с. 14]. На думку Л. Новикова, кожний правильно, оптимально вжитий синонім може розглядатися як результат уточнення думки [5, с. 23]: **Перед дверима храму священник благословляє початок Ранньої (Утрені)** [ПЄ, с. 55]; **На початку VIII століття грецький імператор Лев Ісаврянин з політичних міркувань хотів знищити пошану образів (ікон) Ісуса Христа** [ПЄ, с. 37]. Роль функції уточнення полягає в тому, щоб одну й ту ж саму думку виразити по-різному, надати їй новий відтінок, що найкраще допомагає проповідникові проникнути

в серця слухачів: *Під час Святої Літургії на празник Хрещення, чи, як популярно його називаємо, Йордану, ми почуємо євангельську розповідь про те, що коли Ісус хрестився у ріці Йордан, звідси пролунали слова Небесного Отця: «Це є мій улюблений син», а, отже, Бог [ПБЛ, с. 52–53]; У день 15 серпня наша Церква відзначає празник Успіння Пресвятої Богородиці, який називаємо також **Внебовзяттям Божої Матері** [Лотоцький, с. 229]; Другим забороненим часом у пасхальному крузі є період **Великого Посту**, або **Чотиридесятниці**, що починається від м'ясопусної неділі і триває до свята Христового Воскресіння <...> [СМ, с. 330]; Але навіть **Служба Божя (Літургія)** повна з освяченням св. Тайн на протязі Великого посту правиться лише по суботах і неділях <...> [Липк. II, с. 130]; Радісний день!, для того побожні християни витають **Ісуса Христа** – свого **Спасителя**, що своєю силою воскрес із гроба [Вояковський, с. 3].*

Повтор одного й того самого поняття іншими словами дає змогу уникнути тавтології та допомагає проповіднику звернути уваги прихожан до думки, що висловлюється, полегшити розуміння сказаного, закріпити інформацію в пам'яті: *Але Господь Бог дає можливість кожній людині врятуватися від вічної загибелі через «преображення» у **Святій Сповіді** і **Святому Причасті**, через радикальну зміну свого життя, через реалізацію твердої постанови виправити життя, зробленої на **Святій Сповіді**, і через послух словом священика, сказаним на **Тайні Покаяння**: «*Иди в мирі й більш не гріши!*» [Кияк, с. 61].*

Поширеним способом уживання термінів-синонімів є також заміщення, що дає можливість уникнути повторів: Він та подібні до нього **священики** знали, що **душпастир**, який призначений для того, щоб подавати світові Ісуса Христа, сам повинен бути одягнений у Христову святість, мудрість, розважність і правду [Кияк, с. 335]; Кінчилися скорботно урочисті дні Страсного тижня, присвячені церквою спогадом про останні дні земного життя **Спасителя**, Тайну вечерю, зраду Юдою свого **Учителя**, суд над **Христом**, наругу над ним, страждання, смерть на хресті і похорон <...> [ПС, с. 54]; Закхей чув про **Ісуса Христа**, знав, що він не цурається грішників, і тому його серце потяглося до **Спасителя** [ПФ I, с. 316]; **Біблія** відкидає таке вчення. **Святе Письмо** ясно говорить, що все, що створив Бог, є добро [ПФ I, с. 377]. Існує думка, що заміщення мовних одиниць – один із прийомів дослідження їхніх значень, а також один зі способів вивчення семантичних синонімів [11, с. 108].

Також у проповідях використовують прийом нанизування синонімів, за допомогою якого можна точніше назвати характерні ознаки явищ, виразити певне ставлення до них та посилити експресивність мовлення. Це емотивна функція синонімів, яка характеризується тим, що до логіко-предметного значення слова додається ще й емоційно-експресивне. Нанизування синонімів створює градацію й посилення значення певної ознаки, дії чи стану: *Заходячи в Церкву – храм Божий, пам'ятайте, браття і сестри, що Ви прийшли до місця, де на троні – в кивоті – перебуває в Пресвятій Євхаристії сам Христос Цар, а тому найперше в Церкві віддайте поклон Христу Цареві [Кияк, с. 85]; А десятьма днями пізніше святкуємо **Зіслання Святого Духа, Зелені Свята** чи **П'ятидесятницю**, бо припадає вона на 50-й день після Воскресіння [СМ, с. 311]; Закон же про св. **Причастя – Пресвяту Євхаристію** – подається в Каноні 708 <...> [СМ, с. 327]; *Ах, на жаль, всі ми це добре знаємо, що це є такі християни, що вперто уникають цю святу Христову Церкву, цей святий Божий Дім [Вояковський, с. 141]; **Син Божий – Господь наш Ісус Христос** – прийшов спасти від цього зла не лише юдеїв, а все без винятку людство, незалежно від національної приналежності, від раси і кольору шкіри [ПФ I, с. 305].**

Важливу стилістичну роль у проповідях відіграють перифрази, які будуються на явищі синонімії. В енциклопедії «Українська мова» відзначено, що «перифраз, перифраза, парафраз, парафраза (грец. *περίφρασις, περίφραση* – описовий вислів, зворот), у стилістиці – це слова, усталені словосполучення (зрідка – речення), що є образно-переносними і описовими найменуваннями предметів, явищ, істот, осіб тощо; один з видів тропів» [10, с. 471]. Перифрази – вторинні номінації осіб, предметів чи явищ із додатковою конотацією чи без неї, указують на їхні суттєві ознаки, мають спільні з ідентифікатором денотативні семи та характеризуються спектром стилістичних функцій [7, с. 14]. Тобто перифраза – це мовний зворот, який описово, через характерні риси передає зміст певного слова.

У проповідях компонентами синонімічного ряду часто виступають перифрази, які є важливим засобом експресивного вираження думки проповідника. На відміну від інших синонімів, перифрази обов'язково є образними, емоційно-експресивними назвами. У них на перший план висувається якась якість, сторона поняття, що описується, і ця риса важлива в конкретному контексті чи ситуації.

Перифрази, які використовуються в проповідях, утворюють великі синонімічні ряди, що дає змогу ввести в номінацію нові, несподівані та різнопланові елементи характеристики. Саме тому в кожній ситуації увагу слухачів зосереджено на конкретних сторонах об'єкта. У проаналізованих проповідях ця специфіка перифраза найчастіше простежується при утворенні синонімів для найменування святих осіб (триєдиного Бога та Матері Божої). Проповідники вживають такі звороти, які позначають окремі якості й риси об'єкта та досить легко сприймаються реципієнтами. Найбільшу групу перифразів використовують для номінації Ісуса Христа та представляють його як:

а) одного з трьох Божих осіб: **Друга Особа Божя: От це ідея Божого синівства, Другої Особи Божої** [Вояковський, с. 132];

б) Божого Сина: **Боже Дитя – Боже Немовля: Вітаймо Дитя Боже чарівними українськими колядками і просім, щоб Христос Господь народився і в наших серцях і оновив наші душі своєю ласкою** [ПЄ, с. 11]; **Він наважився вбити Боже Немовля, на Яке так довго чекало людство** [ПФ I, с. 333];

в) творця й владики всесвіту: **Цар Всесвіту – Владика небес і землі – Владика життя – Владика життя і смерті: Мати Владика небес і землі, поміщається у вертепі для тварин, щоб родити Царя Всесвіту – Спасителя світу** [ПЄ, с. 13]; **Тоді розкриваються їхні духовні очі, і вони починають пізнавати усією своєю душею, в чому полягає сутність життя і Хто є Владикою життя** [ПФ I, с. 313]; **Як можуть віруючі звертатися за цілєнням не до Бога – Владика життя та смерті, а до чаклунів, знахарів та різних лжецілєлєтєлєв?!** [ПФ II, с. 114];

г) спасителя: **Спаситель світу – Спаситель душ наших: Багато років чекав Симеон, доки своїми очима не побачив Спасителя світу** [ПФ I, с. 461]; **Адже Він не тільки Лікар тіла нашого, Він це й Спаситель душ наших** [ПЄ, с. 143];

г) уособлення найбільших чеснот: **Сонце Правди – Джерело життя – Джерело Світла життя – Джерело любові і блаженства – Божественне джерело радості – Світло істини – Небесний Лікар – Суддя Праведний – Суддя вселенної – Великий Пророк: Від гробу засяяло наше Сонце Правди, Христос Бог, і через воскресіння Христове полились потоки світла духовного по цілому світі** [ПЄ, с. 55]; **Віра є тією духовною силою, яка з'єднує нас з джерелом життя – Христом Спасителем** [ПФ I, с. 445]; **Нехай же ці заповіді Божі будуть цими вічними світильниками, які освітлюють наш шлях до Джерела Світла життя – Господа нашого Ісуса Христа** [ПЄ, с. 70]; **Вони свідомо відкинули Бога, не прийняли Його любов, і тому будуть позбавлені спілкування з Богом – джерелом любові і блаженства – і будуть відкинуті в пекло на всю вічність** [ПФ I, с. 258]; **Він, Божественне джерело радості – може зробити нас знову веселими** [Вояковський, с. 12]; **І у людини навіть думки не виникає про своє прожитє в гріхах життя, яке вже стіною стало між нею і Богом. Кільки ще треба працювати, щоб цю стіну розбити, щоб побачити Світло Істини!** [ПФ I, с. 154]; **Адже цей небесний Лікар, як милостивий, сльозами й зітханнями виліковує рани** [ПЄ, с. 35]; **Божественний Страдник: Коли апостоли та інші ученики Христа порозбігалися в страху, жінки супроводжували його на Голгофу і стояли біля Його Хреста до самої смерті Божественного Страдника** [ПФ I, с. 58]; **Суддя повинен пам'ятати, що прийде час, коли і він стане перед Суддею Праведним** [ПФ I, с. 222]; **Як може засуджуватися Суддя вселенної і мовчати, як може безпристрасний страждати, безсмертний помирати?** [ПФ I, с. 424]; **Закхей мав одне бажання – лише побачити Великого Пророка** [ПФ I, с. 316];

д) головного пастиря: **Великий Пастир – Голова Церкви: О, як же, таким чином, великі і безмірні ці блага, які подає нам Великий Пастир Церкви, Христос, усім, хто через Нього перебуває в Його великому дворі – Св. Церкві Христовій!** [ПЄ, с. 74]; **Для Неї не страшні ці напади, бо Голова Церкви – Господь Ісус Христос є Переможцем пекла і смерті і завжди сильний захистити Її від усіх ворогів – видимих і невидимих** [ПЄ, с. 75].

Для найменування Святого Духа в проаналізованих проповідях виділяємо сім перифрастичних зворотів-синонімів: **Утішитель, Дух Правди, Скарб Добра, Життя Податель, Третя Особа Святої Тройці, Дух Істини, Дух Правди: Так, дорогі браття і сестри, сьогодні ми якраз і відзначаємо заслання цього Утішителя, Духа Правди, Скорбу Добра та Життя Подателя** [ПЄ, с. 76]; **Сьогодні, – у цей п'ятдесятий день після воскресіння Христового <...> – ми й святкуємо той знаменитий час, коли Утішитель, Якого обіцяв Христос, сходить на Святих Апостолів** [ПЄ, с. 75]; **І через цю подію людству відкрилася Третя Особа Святої Тройці – Дух Святий** [ПФ I, с. 440]; **Той Дух Істини, Дух Правди, який впроваджує нас в глибину духовости Церкви** [ТПКІ XVI, с. 105].

У проповідях на позначення Бога-Отця вживають 2 перифрази **Отець Небесний** та **Безконечна Мудрість**: *Євангеліє вчить нас, що Отець Небесний любить нас і приходить до людини з чистим серцем, щоб створити в ній свою обитель* [ПФ I, с. 100]; **Отець, Безконечна Мудрість**, *вдивляючись сам в себе і в свої безконечні звершеності, пізнає себе і розуміє* [Вояковський, с. 132].

Зважаючи на велику пошану українців до Матері Божої, проповідники у своїх промовах використовують велику кількість перифрастичних зворотів. Зокрема, ми виділяємо такі, як **Заступниця роду християнського, Небесна Заступниця, Небесна Покровителька, Молитвениця, Радість скорботних, Подавальниця дарів, Небесна Мати, Матір життя**: *Тому по всі дні життя нашого прославляймо Матір Божу, Заступницю роду християнського, щоб вона випросила нам ласку в Бога і прощення наших гріхів, нехай за молитви Божої Матері Господь Бог, рідість сповістивши світові різдвом Богородиці, подасть душам нашим велику милість* [ПЄ, с. 151]; *Вона, як Радість скорботних, як Подавальниця дарів Божественної милості, як наша Небесна Мати, все принесе Своему Божественному Синові* [ПЄ, с. 162]; *Ми радіємо в Її свято, бо в Її особі ми маємо Небесну Покровительку, Молитвеницю і Заступницю у всіх наших бідах і скорботних обставинах* [ПФ I, с. 492–493]; *Ми торжествуємо в ці дні ще й тому, що в Її особі маємо свою Небесну Матір, Заступницю роду християнського* [ПФ I, с. 492]; *Її – Матір життя – не втримали ні гроб, ні смерть* [ПЄ, с. 189]; **Богомати** *благає праведного суддю – Бога бути милостивим до грішника, коли він щиро кається, і замість вічної смерті, Небесна Заступниця приводить його у вічне життя в Царстві Небесному* [ПЄ, с. 222].

Системний характер перифразів у проаналізованих проповідях дає підставу нам поділити їх на різні тематичні групи за значенням. Крім групи на позначення святих осіб (триєдиного Бога та Матері Божої), виділяємо також перифрастичні звороти на назви:

- церковних обрядів, свят і таїнств: **Безкровна Жертва** – Євхаристія: *За православним богослужінням також приноситься Богу жертва, але не кривава, як це було у Старому Завіті, а безкровна – Євхаристія* [ПФ I, с. 274]; **день радості** – Великдень: **Великдень** – *це день радості* <...> [ТПКІ ХІІІ, с. 325]; **весна душі людської** – Великий піст: **Великий піст** – *це весна душі людської* [ПЄ, с. 46]; **свято нашої віри** – Різдво: *Наближається свято нашої віри – Різдво Сина Божого від Пресвятої Діви Марії* [ПФ I, с. 303];
- об'єктів церковно-релігійної сфери: **Тіло Христа, Містичне Тіло, Містичне Тіло Христа** – церква: **Церква Христова** – *це Тіло Христа, і тому вона не може бути частиною нації* [ПЄ, с. 39]; *Все це виконує Господь за посередництвом Свого Містичного Тіла – Його Святої Христової Церкви та Святого Духа, що в ній Він вічно перебуває* [ПЄ, с. 73]; *У Церкві, Містичному Тілі Христа, кожний народ має своє місце і своє призначення і має його також український боголюбивий народ* [Нагаєвський, с. 22]; **Церква є Тіло Христове** [ПФ II, с. 48];
- святих книг: **Вічна Книга, Благодать Божя** – Євангеліє: **Євангеліє**, *яке лежить на плащаниці, вміщує відкриту людям волю Божу – що всякий грішник, який увірував і покався в гріхах, має вічне життя. Але, поглядаючи з любов'ю на цю Вічну Книгу, ми повинні пам'ятати про ціну нашого викуплення* [ПФ I, с. 419]; *Про різницю між Законом Божим і Благодаттю Божою (Євангелієм)* [ПФ I, с. 97]; **Священне писання** – Біблія: *Не можна кощунно або недбало ставитися до Священного Писання – Біблії* [ПФ II, с. 412].

У проповідях перифрази найчастіше використовують зі стилістичною метою для контекстуальної заміни однослівного найменування описовим виразом, оскільки вони несуть у собі якусь оцінку явищ та надають мові проповідника індивідуальності. Перифрази в тексті проповідей виконують функцію заміщення: *Згадуймо часто терпіння Пречистої Діви Марії, а оживуть в наших серцях гарячі почування і почуття найніжнішої любові до Небесної Неньки* [Вояковський, с. 167]; *Що говорить Біблія про світ, про людину, про походження зла? Зі Священного Писання люди дізналися, що світ був створений Богом* [ПФ II, с. 30]; *Святою вона є у своїй меті, зробити людей достойними членами містичного тіла Христового, яким саме є Церква* [Вояковський, с. 125]. Уживаються також у мовленні проповідників перифрази у функції уточнення: *Після всенародного хрещення України ясне проміння Сонця Правди – Христа, святі заклики Його Євангелії осяяли серця і свідомість наших давніх предків* [ПЄ, с. 192]; *А хто ж нам два, підтримує і зберігає всі ці скарби, як не Єдиний Бог – Творець світу й людини* [ПФ I, с. 288]. Вони сприяють самовираженню проповідника, тому що несуть у собі суб'єктивну оцінку особи (об'єкта, події). Досить часто пропо-

відник використовує перифрази різного типу, які, позначаючи одне й те саме явище чи об'єкт, характеризують їх із різних сторін, виокремлюючи ту ознаку, яка потрібна в цей момент: *Сьогодні на завершення усіх великих свят <...> свята Церква урочисто святкує пам'ять усіх святих, що догодили Богу, які торжествують на небі велику перемогу **Переможця смерті і пекла, нашого Спасителя – Господа Ісуса Христа** [ПФ I, с. 91] *Він Єдиний Святий і Спаситель грішників, Єдиний Праведний і в той же час **Виправдувач винних*** [ПФ I, с. 239].*

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, терміни-синоніми виконують у проповідях низку функцій, зокрема найважливіші серед них – функції уточнення, заміщення та експресивно-стилістична (емотивна). Крім того, у синонімічній відносині вступають і перифрази, основна роль яких – посилення виразності сказаного. Наша стаття не розв'язує всіх питань щодо ролі та використання термінів-синонімів, тому в перспективі дослідження – аналіз функціонування термінологічних синонімів у проповідях.

Література

1. Будагов Р. А. Введение в науку о языке / Р. А. Будагов. – М. : Прсвещение, 1965. – 492 с.
2. Гарбуз С. Спостереження над сакральною лексикою в почаївському збірнику «Науки парохіальній» (1794) / С. Гарбуз // Християнство й українська мова : [матеріали наук. конф. (Київ, 5–6 жовт. 2000 р.)] / [відп. ред. В. Німчук]. – Львів : Вид-во Львів. Богослов. акад., 2000. – С. 157–164.
3. Куньч З. Церковна проповідь і проблеми культури мови / З. Куньч // Християнство й українська мова : [матеріали наук. конф. (Київ, 5–6 жовт. 2000 р.)] / [відп. ред. В. Німчук]. – Львів : Вид-во Львів. Богослов. акад., 2000. – С. 436–443.
4. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова / Л. А. Лисиченко. – Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1977. – 114 с.
5. Новиков Л. А. Синонимические функции слов (семантическая синонимия) / Л. А. Новиков. – М. : Высш. шк., 1982. – 272 с.
6. Павлова І. Г. Лексичні синоніми в конфесійному тексті: семантико-функціональний аспект (на матеріалі православних проповідей) / І. Г. Павлова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 8 : Філологічні науки. Мовознавство : [зб. наук. пр.] / [відп. ред. Л. І. Мацько]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – С. 116–123.
7. Павлова І. Г. Слово як семантико-функціональна одиниця в структурі української проповіді : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / І. Г. Павлова. – К., 2005. – 20 с.
8. Палевская М. Ф. Синонимы в русском языке / М. Ф. Палевская. – М. : Просвещение, 1964. – 128 с.
9. Петришина О. І. Мова проповідей Йосифа Сліпого : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / О. І. Петришина. – Тернопіль, 2008. – 20 с.
10. Українська мова : енциклопедія / [редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. – [2-ге вид., виправл. і доповн.]. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с. : ілюстр.
11. Ullman S. The Principles of Semantics / S. Ullman. – Glasgow etw. : Oxford univ., 1959. – P. 70–108.

Джерела

Вояковський – о. Николай Вояковський. Бодріться, я побідив світ: Проповіді на неділі і свята Воскресного круга / о. Николай Вояковський. – Т. 1. – Нью Йорк : [б. в.], 1969. – 183 с.

Кияк – Кияк о-м. Роман Андрій. Поспішай творити добро. Проповіді, духовні науки / Кияк о-м. Роман Андрій. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2004. – 496 с.

Липк. П – Липківський В. Слово Христове до українського народу. Проповіді на неділі й свята / В. Липківський // Пам'ятки України. – К. : [б. в.], 1991. – Кн. 1, зшиток II. – 306 с.

Лотоцький – Лотоцький І. (Єпископ, ЧС ВВ). Скеля спасіння мого : [зб. духовних проповідей] / І. Лотоцький (Єпископ, ЧС ВВ). – Львів : Місіонер, 2000. – 320 с.

Нагаєвський – о. д-р Ісидор Нагаєвський. Проповіді / о. д-р Ісидор Нагаєвський. – Рим : [б. в.], 1991. – 172 с.

ПБЛ – Проповіді Блаженнішого Любомира Верховного Архієпископа Києво-Галицького. – Львів : Друкарські куншти, 2006. – 255 с.

ПЄ – Проповіді і Євангелії на неділі і свята року / [збір. і зред. прот. Тимофій Міненко]. – Вінніпег : Вид. спілка «Еклезія» Укр. греко-православна церква в Канаді, 1980. – Т. I. – 224 с.

ПФ I – Патріарх Філарет. Проповіді / Патріарх Філарет. – К. : Вид. від. УПЦ Київ. патріархату, 1993. – Т. 1. – 557 с.

ПФ II – Патріарх Філарет. Проповіді / Патріарх Філарет. – К. : Вид. від. УПЦ Київ. патріархату, 2000. – Т. 2. – 447 с.

Свищук – Свищук Ярослав. Ідіть і навчайте всі народи : проповіді / Ярослав Свищук. – Львів : Свічадо, 2002. – 340 с.

СМ – Свята місія з Ватикану : [зб. проповідей]. – Львів : Вид-во отців Василян «Місіонер», 1996. – 431 с.

ТПКЙ XIII – Твори Патріярха і Кардинала Йосифа / [зібрані о. д-р І. Хома і о. д-р І. Музичка]. – Рим : Укр. католиц. ун-т ім. Св. Климентія Папи, 1983. – Т. XIII. – 352 с.

ТПКЙ XIV – Твори Патріярха і Кардинала Йосифа / [зібрані о. д-р І. Хома і о. д-р І. Музичка]. – Рим : Укр. католиц. ун-т ім. Св. Климентія Папи, 1985. – Т. XIV. – 494 с.

Ворона Іванна. Функції термінологічних синонімів у текстах проповідей. Важним аспектом функціонального підходу к изучению церковной проповіді является выяснение роли термінологічних синонімів и перифраз. Они служат для реализации функции воздействия проповідника на прихожан с помощью удачно подобранных стилістических приемов. В статье обобщены взгляды учёных относительно функций синонімів в языке; определены особенности функций церковно-религиозных термінов-синонімів и перифраз в текстах проповідей.

Ключевые слова: проповідь, синоніми, функції синонімів, функція уточнення, функція заміщення, перифраз, стилістическая функция перифраз.

Vorona Ivanna. The Functions of Terminological Synonyms in the Texts of Sermons. Determination of the terminological synonyms and periphrasis role is one of the important aspects of functional approach to the study of church sermon. Terminological synonyms and periphrases are used to the realization of function of the preacher influence on church attenders by means of well-chosen stylistic means. The scientists views concerning the functions of synonyms in language are generalized and the peculiarities of church-religious terms-synonyms and periphrasis in the texts of sermons are researched in the article.

Key words: sermon, synonyms, functions of synonyms, function of refinement, function of replacement, periphrasis, stylistic function of periphrasis.

Стаття надійшла до редколегії
29.07.2013 р.